

zakładów przemysłowych i miast, dyrektor przedsiębiorstw, współtwórca polskiego słownictwa elektrycznego, działacz SEP, bibliofil.

Ur. 20 I 1880 w Radomiu, jako syn Ludwika (zm. 1905 r.) - lekarza med. Kolei Nadwiślańskiej, społecznika i pioniera przyrodolecznictwa w kraju - i Marii z Wietrzykowskich, z rodziny ziemiańskiej. Od 1890 r. uczył się w szkole Rękodzielniczo-Przemysłowej w Łodzi, kończąc ją w 1897 r. potem od 1898 r. studiował na Wydz. Elektrycznym Politechniki w Darmstademie, odbywając studenckie praktyki w Radomiu (warsztaty kolejowe - 1897 i 1898 oraz Elektrownia Miejska - 1900). Był też w Darmstademie członkiem ogólnopolskiej tajnej organizacji niepodległościowej młodzieży "ZET" (Związek Młodzieży Polskiej), podporządkowanej tajnej Lidze Narodowej.

Ż. ukończył studia w VIII 1903 jako dypl. inż. elektryk i rozpoczął pracę zawodową w Warszawie, początkowo w biurze projektów oddziału AEG (1903-1904), potem w Oddz. Elektrotechn. Urządzeń Sity i Światta "Akc. Tow. Kowalski i Trylski" (1904-1906) W l. 1906-1909 był kier. technicznym Zakładów Mech. i Elektrotechn. "TARNIA" pod Sędziszowem (zał. 1906 r.), gdzie zajmował się m.in. produkcją pierwszych w kraju lamp łukowych i przyborów do nich. W l. 1909-1926 pracował we Lwowie i Krakowie w firmie "Akc. Tow. Elektryczne przedtem Sokolnicki i Wiśniewski" - będącej własnością austriacką, ale do 1913 r. pod kierownictwem technicznym inż. Gabriela Sokolnickiego (zob.), a od 1921 r. należącej do Polskich Zakładów Elektrycznych Brown-Boveri S.A. - zajmując kolejno stanowiska inżyniera; prokurenta, a w l. 1920-1926 - dyr. technicznego. W tym okresie Ż. zaprojektował i kierował realizacją wielu prac elektryfikacyjnych w zakładach przemysłowych i miastach Małopolski, m.in.: zakładów naftowych w Drohobyczu (późniejszy "POLMIN"), cukrowni w Chodorowie k. Bóbrki (zał. 1913 r.), elektrowni: w Truskawcu, Czortkowie, i Tłumaczu k. Stanisławowa, a także w Krynicy oraz Krzeszowicach k. Krakowa.

W czasie zbliżania się bolszewików do Warszawy, wstąpił w początku sierpnia 1920 r., jako ochotnik do wojska polskiego i walczył do listopada t.r.

W 1926 r. Ż. został przeniesiony do Warszawy, gdzie do 1930 r. pracował na stanowisku dyr. techn. w centrali firmy "Polskie Zakłady Elektryczne Brown-Boveri S.A.", zajmując się głównie rozbudową fabryki maszyn elektrycznych w Cie-

szynie (zakupionej 9 IV 1926 od firmy Zakłady Elektrotechniczne "ZEP" Sp. z o.o.) i wdrożeniem w niej produkcji silników prądu przemiennego wg licencji Brown-Boveri (BBC) z Baden w Szwajcarii. W ciągu l. 1926-1929 produkcja silników elektr. w tej fabryce wzrosła: 9-krotnie (w szt. silników) i 19-krotnie (w ich mocy), przy nieco ponad 3-krotnym wzroście zatrudnienia.

Na przełomie l. 1930/31 Ż. został dyrektorem syndykatu (kartelu) przewodów, pod nazwą "Centralne Biuro Sprzedaży Przewodów - CENTRO-PRZEWÓD Sp. z o.o. w Warszawie (zał. 15 XII 1930), którego udziałowcami było 7 głównych fabryk przemysłu kablowego w kraju. Funkcję tę pełnił do końca 1939 r., a w l. 1940-44 był likwidatorem tej spółki. Był również biegłym ds. przemysłu kablowego oraz instalacji elektr. w Izbie Przem.-Handlowej w Warszawie.

Wybuch powstania warszawskiego w 1944 r. zastał Ż. i jego rodzinę w ich podwarszawskim domu w Dąbrowie Leśnej k. Łomianek. Wypędzeni stamtąd przez Niemców powrócili do rodzinnego Radomia.

W 1945 r. 65-letni Ż. włączył się zaraz do pracy w administracji przemysłowej. Został radcą technicznym w Wydz. Elektr. Centr. Zarz. Przem. Metalowego, a po wyodrębnieniu organizacyjnym przemysłu elektrotechnicznego w VIII 1945 - nacz. Wydz. Zaopatrzenia w Centr. Zarz. Przem. Elektrotechnicznego, organizacji podległej bezpośrednio Min. Przemysłu i kierującej całym przemysłem elektrotechnicznym, teletechnicznym i radiotechnicznym, za pośrednictwem podległych mu 7 zjednoczeń branżowych. Ostatnią funkcją zawodową Ż. było stanowisko nacz. Wydz. Kabli i Przewodów w Centr. Handl. Przem. Elektrotechn. w Warszawie, na którym pracował do końca życia.

Wraz z pracą zawodową Ż. prowadził przez całe życie czynną działalność społeczną. We wrześniu 1910 uczestniczył w V (tzw. grunwaldzkim) Zjeździe Techników Polskich we Lwowie. W l. 1911-1926 był czynny w lwowskim Tow. Politechnicznym (od 1913 r. - Polskie Tow. Politechniczne we Lwowie), w l. 1918-1927 należał do Krakowskiego Tow. Technicznego, z ramienia którego był delegatem na zjazd założycielski SEP w VI 1919 w Warszawie. W 1922 r. wziął udział w I Ogólnokrajowym Zjeździe Kupców i Przemysłowców Elektrotechnicznych w Warszawie i pracował w jego komisji przemysłowo-handlowej. W 1924 r. odnowił więzy studenckie wstępując do Koła Darmstadtaczków przy Stow. Techników w Warszawie. Był

również członkiem Rady Polskiego Związku Przedsiębiorstw Elektrotechnicznych (1926-1939), w tym w l. 1930-1932 członkiem Kom. Redakcyjnego miesięcznika "Siła i światło" - organu tego Związku, a także członkiem zarządu Tow. Opieki nad Polakami Zamieszkałymi Zagranicą im. Adama Mickiewicza.

Jednak najczynniej zajmował się Ż. słownictwem elektrotechnicznym i pracą społeczną w SEP. Już w czasach akademickich opracował dla kolegów Polaków *Niemiecko-polski słownik wyrazów technicznych i terminów naukowych z dziedziny magnetyzmu, elektryczności i elektrotechniki*, wydany na powielaczu przez Koło Studentów Polaków Politechniki Darmstadtzkiej w 1901 r. Była to pierwsza publikacja polska z zakresu słownictwa elektrotechnicznego, zawierająca ok. 200 terminów; jej drugie wydanie (zmienione) ukazało się w 1902 r.

Po przybyciu do Warszawy w 1903 r. Ż. włączył się w prace nad słownictwem elektrycznym w środowisku warszawskim, prowadzone przez Kazimierza Obrębowicza (zob.), Mariana Lutostawskiego i Jana Rzewnickiego (zob.), opracował i wydał *Materiały do słownictwa elektrotechnicznego* (przejrzane i uzupełnione przez M. Lutostawskiego) W. 1904 - ss. 107, do których w 1905 r. ukazał się: *Dodatek I* - ss. 8 (błędna jest informacja, że zostały one opublikowane w "Prz. Technicznym"; jedynie w 1905 r. są zamieszczone w tym czasopiśmie informacje o dyskusji nad tą publikacją). Było to wstępne tłumaczenie ok. 3500 terminów niemieckich, z miejscem na wpisanie poprawnych odpowiedników polskich, proponowanych przez elektryków z Warszawy i Lwowa. Później Ż. brał udział w pracach słownicznych do II t. podręcznika ogólnoinżynierskiego *Technik*, w którym znajdował się rozdział o elektrotechnice; wydany w 1908 r. *Technik* opracowywano według niemieckiego pierwowzoru, wydawanego przez stowarzyszenie "Hütte". Na przełomie 1917/18 r. Ż. wszedł w skład Centr. Komisji Słownictwa Elektrotechnicznego (CKSE) powołanej w 1917 r. przez Koło Elektrotechników przy Stow. Techników w Warsz. - zgodnie z uchwałą VII Zjazdu Techników Polskich (Warsz., IV 1917); Komisja ta opracowała i przedłożyła na zjeździe założycielskim SEP w VI 1919 r., propozycje ujednoczenia słownictwa oraz terminów, które miały obowiązywać w całym kraju. Ż. był również członkiem Komisji ds. słownictwa na tym zjeździe. CKSE weszła w 1919 r. w skład SEP; Ż. był jej czynnym

członkiem przez całe życie, a w l. 1932-35 przewodniczącym.

W 1921 r. ukazały się w druku dwie prace Ż.: *Słownik elektrotechniczny do praktycznego użytku w biurach, składach i fabrykach elektrotechnicznych* oraz *Nowy słownik elektrotechniczny* zalecany przez CKSE i wydany przez "Książnicę Polską" Tow. Nauczycieli Szkół Wyższych. Poza tym dostarczył inż. Karolowi Stadtmüllerowi ok. 400 "wyrażeń elektrycznych" do wydanego przez niego w 1922 r. *Słownictwa Rzemieślniczego - III Dział Instalacyjny*.

W okresie okupacji niemieckiej brał nadal udział w pracach konspiracyjnych CKSE - SEP nad słownictwem elektrycznym (opracowano dalsze 4 działy), spotykał się z Janem Rzewnickim (zob.) i innymi kolegami - elektrykami. M.in. powstał wówczas przy udziale Ż. dział VI Słownika pt. *Kolejnictwo elektryczne z odpowiednikami w jęz. franc. i niem.*, ogłoszony po wojnie w "Prz. Elektrotechn.". (1946, z. 2 i 1947, z. 1/2 i 5/6). Pierwsze po wojnie zebranie CKSE - SEP odbyło się 2 X 1947; ku ogólnemu żalowi wszystkich kolegów Ż. niestety już nie wziął w nim udziału.

Poza słownictwem Ż. uczestniczył czynnie i w innych pracach SEP. Na zjeździe założycielskim SEP był przewodniczącym Komisji Statutowej, przedstawiając Zjazdowi projekt statutu. Na Zjeździe Delegatów SEP w Toruniu w 1928 r. został wybrany jednym z 11-u członków Zarządu SEP. W końcu 1929 r. wszedł w skład Kom. Organizacyjnej Znaku Przepisowego SEP - jako jeden z 9 jej członków - powołanej przez Zarz. Gł. SEP. W tym też czasie został również członkiem - 9-cio osobowej - Komisji Wydawniczej SEP, która m.in. wydała opracowaną przez Ż. *Polską bibliografię elektrotechniczną* (do 1932 r.). W okresie okupacji poszerzył ją znacznie w formie *Szczegółowej bibliografii polskiego słownictwa elektrotechnicznego 1900-1940* (mszp. powielany). SEP wydał również publikację Ż. *Książdz Józef Herman Osiuński - pierwszy elektryk polski* (1934 r.).

Odrębnym nurtem zainteresowań Ż. była ożywiona działalność bibliofilska. Był on członkiem zarządu Tow. Miłośników Książki w Krakowie i przewodniczącym tamtejszego Koła Miłośników Eksplicy, a także członkiem Tow. Bibliofilów Polskich w Warszawie. Brał udział w zjazdach tych towarzystw i organizowanych przez nie imprezach, a także był członkiem Komitetu redakcyjnego książki: *Pamiętnik II Zjazdu Bibliofilów Polskich w Warszawie*. (1928). Posiadał 5 własnych

ekslibrisów autorstwa wybitnych grafików polskich. W okresie okupacji niemieckiej działał w konspiracyjnym Kole Mitośników Ekslibrisu i Grafiki w Warszawie. Miał własną bibliotekę zawierającą 6650 dzieł w 8550 voluminach (w tym szczególnie licznie dzieła elektrotechniczne) i własny zbiór ekslibrisów - wszystko spalone w okresie powstania warszawskiego 1944 r.

Zmarł nagle w Warszawie 28 III 1947 i został pochowany w grobie rodzinnym w Radomiu, na cm. Centralnym, kw. 109-I.

Ż. poślubił 1 VII 1905 w Warszawie Marię z Czapińskich (zm. 1967 r.) - córkę Leopolda (1828-1911), powstańca 1863 r., więzionego 13 lat na Sybitze, pochowanego we Lwowie na cm. Łyczakowski. Mieli czworo dzieci: Zofię, zamężną Lesiewicz (ur. 1906 r. w Warsz.), nauczycielkę; Marię (1908-1969) inż. ogrodnika po studiach na SGGW; Halinę, zamężną Messel (ur. 1910 r.) art. malarzkę zamieszkałą w Oslo i syna Ludwika (ur. 1915 r.) inż. elektryka po studiach na Politechnice w Warsz. i w Kanadzie, ppor. łączności - po kampanii wrześniowej 1939 r. ukrywającego się u prof. G. Sokolnickiego (zob.) w Lwowie, od 1940 r. na emigracji, dyr. budowy zakładów atomowych w USA.

W powstaniu warszawskim zginęli dwaj bliscy krewni Ż.: brat Bohdan - rozstrzelany przez Niemców - inż. budownictwa lądowego po Pol. Warsz., czł. Stow. Arkonia, oraz brat stryjeczny Władysław - inż. komunikacji po studiach w Inst. Politechnicznym w Petersburgu, prac. Dyrekcji Okręgowej PKP.

Historia Elektryki Polskiej, t. I, W. 1976 i t. IV, W. 1972 (bibliogr.); Historia SEP 1919-1959, W. 1959; Kubiakowski J.: Inż. Tadeusz Żerański (1880-1947) w: "Prz. Elektrotechn". 1971, z. 5 (życ., bibliogr.); Łoza S.: Czy wiesz kto to jest? - uzupełnienie, W. 1939; Ossowski M.: Tow. Bibliofilów Polskich w Warsz. w: "Stolica" 1962, nr 27; Informacje i dokumenty (w tym autobiogram Ż. pisany 14 VII 1945) w posiadaniu córki Ż. - p. Zofii Lesiewicz.

Tadeusz Skarżyński